

TÜRK TAKVİM MİTİ EKSENİNDE EVRENSELÇİ DİKOTOMİNİN İZLERİ: ERGENEKON DESTANI ÖRNEĞİ

TRACES OF UNIVERSAL DICOTOMY ON THE AXIS OF TURKISH CALENDAR MYTH: THE EXAMPLE OF THE ERGENEKON EPIC

Zeynep Seleme ALFEEL* -Aynur KOÇAK**

ÖZ: Ergenekon Destanı Türklerin demir dağı eritip yeniden doğumu başlattıkları önemli bir anlatıdır. Bu destanın önemi hem kozmogoniye hem de takvim ve zamanı belirleyen bir anlatı olmasından kaynaklanır. Baharın başlangıcını sembolik unsurlarla ortaya koyan bu anlatı aynı zamanda Türk halklarında önemli bir yer teşkil eden Nevruz kutlamasının da köken anlatısı olarak kabul edilmektedir. Bu anlatıda Türklerin evrenselci dikotomi anlayışının izlerini görmek de mümkündür. Türkler kendilerine ait ikili kolektif felsefelerini ve bununla beraber kendi “hikmet” anlayışlarını geliştiren bir toplum olmuş ve dünyayı algılayış biçimleri anlatılara da yansımıştır. Türklerin anlayışına göre kâinat Yer ve Göğün birleşmesiyle oluşmuştur. Bu birleşme diğer varlıkların da temeli niteliğindedir. Yer ve Gök birbirinin zıttı olsalar da aslında bir özden gelmişlerdir. Birinin diğerine üstünlüğü yoktur, birbirlerini tamamlarlar ve birleşip yarattıkları uyum kâinatın doğumunu sağlar. Bu anlayış “evrenselci dikotomi”yi oluşturur. Bu çalışmada zaman ve takvim kavramları kısaca ele alınarak Türklerin zamanı algılayış biçimlerine ve yarattıkları takvimlere değinilmiş, daha sonra dünya tarihi boyunca insanlar tarafından kutsal sayılıp kutlanılmış takvimsel bir uygulama olan bahar bayramları ele alınmıştır. Makalenin devamında ise evrenselci dikotomi kavramı üzerinde durulmuştur. Sonrasında makalenin asıl kısmını oluşturan Ergenekon Destanı hakkında kısa bir bilgi verilmiş ve özeti sunulmuştur. Son kısımda ise Göktürklerle ait Ergenekon Destanı’ndaki sembollerin çözümlenmesi yapılmış ve destan evrenselci dikotomi bağlamında ele alınarak inceleme tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ergenekon Destanı, evrenselci dikotomi, Nevruz, bahar, zaman ve takvim.

ABSTRACT: *The Ergenekon Epic is an important narrative in which the Turks melted the iron mountain and initiated rebirth. The significance of this epic arises from the fact that it is a narrative that determines both cosmogony and the calendar and time. This narrative, which reveals the beginning of spring with symbolic elements, is also accepted as the origin narrative of the Nevruz celebration, which holds an important place in Turkish culture. It is also possible to see traces of the Turks' understanding of universalist dichotomy in this narrative. The Turks became a society that developed their own dual collective philosophies and their own understanding of "wisdom" and their way of perceiving the world was also reflected in the*

* Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi-İstanbul/zeynep_seleme@hotmail.com (Orcid: 0000-0002-7593-2174)

** Prof. Dr.-Yıldız Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü-İstanbul/aynurnazkocak@hotmail.com (Orcid: 0000-0002-9555-1088)

narratives. According to the Turks' understanding, the universe was formed by the union of Earth and Sky. This merger is also the foundation of other beings. Although Earth and Sky are opposites, they originate from the same essence. One does not have superiority over the other; they complement each other, and the harmony they create together brings forth the birth of the universe. This understanding constitutes the "universalist dichotomy". In this study, the concepts of time and calendar are briefly discussed, and the Turks' way of perceiving time and the calendars they create are mentioned. Then, the spring festivals, which have been considered sacred and celebrated throughout world history as a calendrical practice, are discussed. In the continuation of the article, the concept of the universalist dichotomy is emphasized. Afterwards, brief information about the Ergenekon Epic, which forms the main part of the article, is provided, and its summary is presented. In the last part, the symbols in the Ergenekon Epic belonging to the Göktürks are analyzed, and the analysis is completed by considering the epic in the context of the universalist dichotomy.

Keywords: Ergenekon Epic, universalist dichotomy, Nowruz, spring, time and calendar.

Giriş

Arkaik toplumlardan bu yana, zamana kutsallık atfedilmiş ve zaman yüce varlık/larla ilişkilendirilmiştir. İnsanlar onlar için bu derece önem teşkil eden zaman kavramını anlamaya çalışmış, ona çeşitli anlamlar yüklemiştir. Yaratılış anlatılarının da kaynağını oluşturan zaman; takvimlerin, döngüsel ritüellerin ve törenlerin de temelinde yer almaktadır. Bu nedenle takvime bağlı bir anlatıda ilk incelenmesi gereken kavram "zaman"dır. Türk Dil Kurumu'nun güncel Türkçe sözlüğünde "Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre" (URL- 1) olarak tanımlanan zaman kavramına, tarih boyunca filozoflarca farklı anlamlar yüklenmiş, felsefenin ve bilimin ışığında "zaman" olgusu anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Doğaya bağlı olarak oluşan ve "doğal zaman" olarak tanımlanabilecek zaman algısı ilkel toplumlardan beri var olan bir görüştür. Buna göre eski topluluklar Ay ve Güneş'in hareketlerine göre yaşamlarını düzenlemişler, törensel uygulamalarını da doğal zaman bağlamında oluşturmuşlar ve genelde mevsim geçişlerine denk getirmişlerdir. İlkel toplumdan modern topluma gidildikçe doğadan kopan insan doğaya hâkim olmak istemiş, teknolojinin ve bilimin de yardımı ile zaman düzenlemesini değiştirmiştir. Böylece kültürlenmiş insan "kültürel zaman"ı da yaratmış, takvimler ve saatlerle onu kontrol etmiştir.

Zamanı algılamamanın bir diğer tasnifi ise "döngüsel" ve "çizgisel" zamandır. "Mitolojik zaman" olarak da tanımlanabilen "döngüsel zaman", gök cisimlerinin gözlemlenmesi ile belirlenen ve bir döngü içinde tekrar eden zamandır. Böylece zaman döngülerden ibarettir ve bir döngü bitince başka bir döngü yeniden başlar.¹ Eliade (2022: 433), bu döngüyü "Büyük Yıl" kavramı ile ifade eder. Buna göre bir yıllık süreyi kapsayan "Büyük Yıl",

---

¹ Geleneksel düşüncede zaman döngüsel olarak düşünülür. Konu hakkında daha fazla bilgi için bk. Eliade, 1994.

yaradılışla başlar ve kaosla son bulur. Zaman mutlak olarak yenilenir ve bu yenilenme içindeki her döngünün mutlak bir başlangı vardır. Çünkü her geçmiş "kaosla" bütünleşme sonucu yok olur ve yeni bir başlangıç gerekir. Eliade aynı zamanda bu döngüsel yinelenişe "ebedi dönüş" adını verir.² Eliade'nin (1994: 92) eserindeki şu cümleler konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir:

"Her şey, her an kendi başlangıcında baştan başlar. Geçmiş geleceğin bir ön-biçimlenişinden ibarettir. Hiç bir olay geri çevrilemez değildir hiç bir dönüşüm nihai değildir. Bir anlamda, dünyada yeni hiçbir şeyin olmadığını söylemek mümkündür, zira her şey aynı ilk prototipin tekrarından ibarettir; bu tekrar, arketipik jestin ilk gösterildiği mitsel anı güncelleştirerek dünyayı sürekli başlangıçların aynı gündoğumu anında tutar. Zamanın bütün yaptığı şeylerin ortaya çıkış ve varoluşunu mümkün kılmaktır. Onların varoluşları üzerinde hiç bir nihai etkisi yoktur, çünkü kendisi de sürekli yeniden doğmaktadır".

"Çizgisel zaman" ise iki ucu açık, geçmişten gelip geleceğe giden bir süreklilik arz eder. Özellikle Batı kültürlerinde çizgisel zaman açıkça görülür (Kartarı, 2019: 136). Çizgisel zaman algısında geriye dönüş veya yeniden yaratım söz konusu değildir. Geçmiş, bitmiş olan bir zaman dilimidir ve tekrar edilmez. Yeni bir başlangıç söz konusu olmaz çünkü zaman daima ilerler. Topakkaya'nın (2013: 413) da belirttiğine göre döngüsel ve çizgisel zaman algısı hemen bütün toplumlarda vardır. Ancak biri daha çok tercih edilmekte ve o toplumun zaman algısı bu tercihe göre yaratılmaktadır.

Zaman algılayışının son tasnifi olarak da "kutsal" ve "din dışı (profan)" zaman ele alınabilir. "Kutsal zaman" Tanrı ile ilişkilendirilen zamandır. Buna göre bir "yaratılış zamanı" mevcuttur ve bu ilk zaman her şeyin yeni, temiz, saf ve tanrısal olduğu kutlu bir dönemdir.³ Eliade (2022: 422), mitsel zaman ile yakından ilişkilendirilen "kutsal zaman"ın iki özelliğini belirtir. Birinci özelliği zamanın tekrar edilebilir olmasıdır. Bu bağlamda zaman yeniden üretilir. İkincisi ise kutsal zamanın, tarihte bir "başlangıç" olmasıdır. Bu başlangıçların ilki ve en kutsal olanı ise Tanrı'nın bu dünyayı yarattığı andır.

Döngüsel ve kutsal zamanın birlikteliği bize mitsel zamanı kazandırır. Eliade (2022: 421-422) hem döngüsel hem de kutsal zamanı karşılaması için "Hyerofanik zaman" ifadesini kullanır.⁴ Ayinlerle mitsel zamana dâhil olan insan mit zamanını yeniden oluşturur ve "in illo tempore" denilen ilk zamana geri döner. Mitsel zaman, geçmiş ve bitmiş bir zaman değildir. O aynı zamanda bugündür ve gelecektir. Sürekli bir döngü içinde tekrar yaratılan ve kutsal bir yaratımı temsil ettiği için kutsal zaman sayılan hyerofanik

---

² Daha fazla bilgi için bk. Eliade, 1994: 61-94.

³ Bahsedilen yaratılış zamanı evren ve dünya bakımından ele alınabileceği gibi insan için de geçerlidir (Özpinar, 2023: 282).

⁴ Bu terim bir ritüelin gerçekleştiği ve kutsal sayılan zamanı ifade etmektedir. Aynı zamanda bu terim bir ritüel ya da mitsel bir arketipi olan bir eylemin tekrarı aracılığıyla gerçekleştirilen mitolojik zamanı da kapsamaktadır (Eliade, 2022: 415).

zaman ilkel toplumların dünya görüşleri arasında yer alsa da günümüzde özellikle takvimsel törenlerde kendini gösterir.

Türkler en eski dönemlerden beri zaman üzerine düşünmüş ve ona bir anlam yüklemiş bir millettir. Orhun Yazıtlarında “öd” kelimesi ile ifade edilen zaman kavramı en eski metinlerden beri karşımıza çıkar. Aynı zamanda Gabain’in tespitine göre “öd tengri” denen bir zaman Tanrısı’nın varlığından da söz edilebilir. Bu Tanrının özerk olabileceği gibi Tengri’nin bir parçası olduğunu söylemek de mümkündür (Roux, 1994: 101-102). Bu açıdan zaman Türklerde Tanrı ile ilişkilendirilir ve ona kutsallık atfedilir. Türklerin zaman algılayışının temelinde döngüsel zaman bulunur. 12 hayvanlı Türk takvimi on ikili bir döngü üzerine kurulmuştur ve döngü tamamlandıkça yılların yaratımı başa döner. Bununla birlikte Türklerin döngüsel zamanı sadece bir sondan ve tekrar yaratımdan ibaret değildir. Zaman büyük resimde döngüsel çerçevede akışını sürdürse de daima ilerleyen bir anlayışla da karşımıza çıkar. Kısacası Türklerde zaman, döngünün içinde ilerleyen bir yapı gösterir.

Zamanın kökeninde olan döngüsel, kutsal ve mitik anlayış takvime de yansımış ve “takvim mitleri”ni oluşturmuştur. Kâinattaki döngüde yer edinmiş önemli olayların kökeninin anlatıldığı takvim mitleri ise (Beydili, 2004: 533) kozmik mitin ilk dönüşümü niteliği taşıyabilir. Bu mitler, evrenin oluşumu ve zamanın başlangıcının kodlanmış anlatımlarıdır. Zamanın ölçülmesi, sembolik bir dil kullanarak ilk zamanı ve onun ortaya çıkışını anlatan hikâyeler veya kaya üzerine yapılan tasvirler, takvim mitlerinin oluşturmaktadır (Bayat, 2017: 15). Takvim mitlerini ve bunlara bağlı törensel uygulamaları daha iyi anlayabilmek için zamandan bahsetmenin yanında zamana bağlı olmuş olan “takvim” de ele alınmalıdır. Erginere’e göre (1969-1970) “Takvimi; bir olayı, devamlı bayram ve bilinmesi gerekli bir devreyi, günleri zaman süreci içinde, bir toplumun üyeleri tarafından bilinen, belirli noktalara oturtmayı sağlayan bir düzen, tespiti kolaylaştıran bir anlar tablosu olarak tanımlayabiliriz” (8). Takvim oluşturan toplumlar süreleri belirlerken temel olarak Güneş ve Ay döngüsü gibi astronomik olayları gözlemleyerek bir sistem kursalar da bazı toplumlarca hasat zamanı, suların yükselmesi ve çekilmesi gibi doğal olaylar üzerinden de takvim sistemi kurulduğu görülmüştür. Böylece tarih boyunca birçok uygarlık ve toplum özel ihtiyaçlarına uygun olarak takvimi geliştirmişler, takvimde dünya görüşlerini ve evreni algılayışlarını yansıtmışlardır (Polat, 2017: 12). Toplumların ortaya koydukları bu takvimsel farklılıklar onların özerk bir topluluk olma isteğine de işaret eder (Bourgoing, 2008: 105). Kültürlerini, ihtiyaçlarını, yaşayışlarını ve sosyal normlarını takvim üzerinde açıkça ortaya koyan toplumlar zamanı bir sistem içine oturtmuşlar ve takvimi işlevsel hale getirmişlerdir.

Temelde iki işlevi sahip olan takvimin ilk işlevi zamanı düzene koymak ve döngüsel zaman bağlamında takvimsel uygulamaları belirleyebilmektir. Böylece takvim sayesinde toplumdaki insanlar arasında “simgesel bir bağ” kurulur. Takvimin ikinci işlevi ise zamanı ölçmektir. Zamanın uzunluğu

takvim sayesinde nesnel bir şekilde belirlenir (Bourgoing, 2008: 14). Takvimlerin geçmiş ve geleceğe hükmetme isteği, toplumsal bir yaşamı oluşturma, zamanı ölçme ve düzene koyma gibi birçok gereksinim sonucu ortaya çıksa da temelinde kutsallık ve din anlayışı vardır. İlkel halklara dayanan araştırmalarda, takvimin kökeninin dinsel olduğunu görülmektedir (Erginer, 1969-1970: 10). Takvimin temelini oluşturan kutsallık olgusu mit oluşturan halkların da yaşamını şekillendirmiştir. Bu bağlamda halkların kutsal saydığı olayları anmak ve in "illo tempore"ye dönüp kutsalı tekrar yaratmak için takvim döngüsüne bağlı çeşitli törenler yaptıkları bilinir. Böylece zamanı tekrar yaratma temelinde kurulan ve ilkel dinlerin gereksinimi olan törenler takvimin temelini oluşturur.

Türkler de çok eski zamanlardan beri kendilerine ait bir takvim sistemi kuran halklardandır. Yaşadıkları coğrafya, hayvancılık ve tarımla uğraşmaları da takvim anlayışlarını geliştirmesine etken olmuştur. Tarih boyunca Türkler tarafından birçok farklı takvim kullanılsa da on iki hayvanlı Türk takvimi elimizdeki bilgilere göre Türklerin kullandığı en eski takvim sistemidir. Bu takvim on ikilik bir döngüye sahiptir ve her yıl bir hayvan ismiyle adlandırılır. On ikilik devre bitince döngü tekrar başlar. Güneş esaslı kurulan bu takvimde yılın başlangıcı olarak baharın başlaması yani Nevruz kabul edilmiştir (Turan, 2019: 36). Böylece Nevruz veya benzer adlar taşıyan bahar bayramlarının yılın başlangıcını temsil etmesinin çok eskiye dayandığı görülür.

Arkaik toplumlardan beri tabiatla yaşanan değişiklikler milletler için önemli olmuş, mevsimlerin başlangıcı veya bitimi çeşitli bayramların temelini oluşturmuştur. İnsanlar bu günlerde çeşitli törenler, ayinler ve eğlenceler düzenlemişlerdir. Milletlerin vazgeçilmez dönüm noktaları haline gelen ve döngüsel olan bu bayramlar dini, mitolojik ve folklorik özellikler kazanarak nesilden nesile aktarılmıştır. Tarih boyu yapılan bu kutlamaların en yaygını ise yenilenme adına yapılan "bahar" ya da "yeni yıl" törenleri olmuştur. Baharın gelmesi, özellikle tarıma ve hayvancılığa bağlı toplumlarda farklı bir öneme sahip olmuş; üretim başlamış, yaşam yeniden canlanmış, çeşitli bayram ve törenlerle kutlanmıştır (Hamarat, 2012: 165).

Genel itibarıyla bayramlar ve törensel kutlamalar, tüm halklarda görülen ve toplumdaki bütün fertler tarafından benimsenen ortak adetlerdendir. Takvimsel kutlamalar ise kökenini toplumun ortak değerlerinden, inanışlarından, hatıralarından alır. Bu törenlerde zamanın akışı durur ve toplum mitsel zamana yani in illo tempore'ye döner. Böylece ilk yaratım anını hatırlamanın yanında döngüsel zaman bağlamında tekrar yaratım gerçekleştirilerek kozmosun kurulması sağlanır. Böylece yaratılış simgesel olarak tekrarlanır (Eliade, 2022: 426-427). Bahar bayramları kozmogonik mitlerin bir parçasıdır. Bu nedenle yaratımın yinelenmesinin baharda olması tesadüf değildir. Yapılan şöenlerle insanlar yıpranan dünyayı yenilediklerini düşünürler (Bayat, 2008: 140). Kışın ölmüş olan doğa baharın gelmesiyle canlanır. Ağaçlara, bitkilere yeniden hayat gelir. Her

yıl tekrarlanan ve ölüm-yaşam dikotomisinin oluşturduğu bu döngüyü insanlar yaratılışın da tekrarı olarak görürler.

Bahar bayramları çok eski zamandan beri dünyanın çeşitli yerlerinde kutlanmıştır. Babillilerde, “Akitu” adı verilen yeni yıl töreninde yaratılış anlatan, Marduk ve Tiamat’ın savaşını konu alan Enuma Eliş adlı yaratılış şiiri tiyatral biçimde sergilenir. Marduk ve Tiamat’ın mücadelesiyle in illo tempore gerçekleşmiş ve anlatı Tanrının zaferiyle sonuçlanıp kaosun sona ermesini sağlamıştır. Bu bayram, nisan ayının ilk on iki günü boyunca kutlanır (Eliade, 2000: 93-94). Yeni yıl bayramlarının on iki gün kutlanması başka topluluklarda da görülür. Anadolu’da, Çin’de, Japonya’da, Orta Avrupa’da birçok toplumda, yılın değişim süreci on iki günlük bir dönemi oluşturur. Bu durum gelecek yılın on iki ayının sıkıştırılmış bir örneğini temsil eder (Bourgoing, 2008: 29). Bahar bayramlarının bir diğer önemli örneği ise Hitit’de görülür. Hititlerin “Prulliyas” adı verilen yeni yıl festivali, fırtına Tanrısı’nın yılan İliyanca’yı öldürmesi ile bağlantılı olup kılık-bolluk, karanlık- aydınlık temasının işlendiği bir kutlamadır (James, 1960: 94; Cengiz, 1960’ta alıntılanmış gibi). Frigya’daki Attis, Fenike ve Greklerde Adonis, Eski Mısır’da Osiris olan Sümer Dumuzisi adına yapılan ölmedirilm festivalleri de 21 Mart’a denk düşen bahar kutlamalarıdır (Cengiz, 2021: 903). Roma’da kutlanan Attis’in canlanması için gerçekleştirilen kutlamalar da bahar bayramlarına örnektir (Cengiz, 2021: 894).

Dünyadaki birçok toplulukta olduğu gibi Türklerde de ilkbahar ve güz bayramlarının en eski dönemlerden beri devletin resmi bayramı olduğu farklı kaynaklarda belirtilmektedir (İnan, 2020: 50). Anadolu’da ve Türk dünyasında çeşitli adlar alan⁵ bu bayram en çok “Nevruz”⁶ adı ile tanınır. Nevruz, Orta Asya’dan Ortadoğu’ya ve Balkanlar’a kadar geniş bir coğrafyada yaşayan halklar tarafından 21 Mart’ta kutlanan bir bayramdır (Gündüz, 2007: 60). Nevruz bayramı çeşitli kaynaklarda “Ergenekon Bayramı” olarak da isimlendirilmektedir. Bu durum Nevruz ile Ergenekon anlatısının ilişkisini gösterir niteliktedir. Nitekim Çay (1985: 53), Orta Asya Türklerinde özellikle Uygur, Kazan, Ufa ve Mişer Türklerinde Nevruz günü yapılan törenlerde Ergenekon Destanı’nın okunduğunu belirtmiştir. Nevruz, Türklerin Ergenekon’dan çıkışı sonucu yeniden doğuşu sembolize eder. Bu bayram, kıştan bahara geçişin yanı sıra zorlukların üstesinden gelmek ve

---

⁵ Nevruz Bayramı’nın farklı adlandırmaları bulunmaktadır. Türkiye’de farklı bölgelerde; “Yılsırtı”, “Mart Dokuzu”, “Mart Bozumu”, “Nevruz-i Sultani”, “Sultan Nevruz”, “Gün Dönümü”, “Yeni Gün”, “Ölümler Bayramı” olarak adlandırılır. Altay Türklerinde: “Cılgayak bayramı”; Azerbaycan’da: “Novruz”, “Ergenekon Bayramı”, “Ölümler Bayramı”, Başkurt Türklerinde: “Ekin Bayramı”; Doğu Türkistanda: “Yeni Gün”, “Bas Bahar”; Gagavuzlar’da: “İlkyaz”; Karaçay-Malkar Türklerinde: “Gollu”, “Gutan”, “Saban Toy”, “Tegri Toy”; Kazaklar’da: “Nevruz Köce”, “Ulus Günü”; Kazan Türkleri ve Karapapaklar’da: “Ergenekon Bayramı”; Kırım’da: “Navrez”; Kumuk Türklerinde: “Yazbas”; Nogay Türklerinde: “Saban Toy”; Özbekistan Türklerinde: “Nevroz”; Türkmenler’de: “Teze Yıl”; Uygur Türklerinde: “Yeni Gün” gibi adlandırması bulunmaktadır (URL-2).

⁶ Nevruz Farsça’da “yeni gün” anlamına gelir.

kötülükleri yenmek anlamında da sembolik bir öneme sahiptir. Nevruz, hem düşmanlara karşı olan mücadelede hem de sert doğa koşullarına karşı verilen mücadelenin zaferle sonuçlandığı bir gün olarak görülür (Kapağan, 2019: 49). Baharda gerçekleşen bu törensel kutlamalarda ve dolayısıyla Nevruz Bayramı'nda dikotomik öğeler ön plana çıkar. Nevruz'un uygulamalarında ve köken anlatısı olan Ergenekon Destanı'nda "karanlık-aydınlık", "bolluk-kıtlık", "yaz-kış", "dirilme-ölme" gibi ikilikler görülür (Cengiz, 2021: 892). Bu bağlamda Ergenekon Destanı'nın anlaşılması için evrenselci dikotomi açısından incelenmesi elzemdir.

Tarih boyunca toplumlar ortak bir bilinç oluşturarak anlam veremedikleri olaylara açıklık getirmişlerdir. Oluşturulan bu ortak bilinç sonucu dünyayı keşfeden insanlar ortak bir bakış açısı oluşturmuşlar ve dolayısıyla aynı imgelere sahip olmuşlardır. Ferdin değil toplumun yaratımı olan bu bilinç durumunu "kolektif tefekkür" kavramıyla tanımlayan Hilmi Ziya Ülken (2023: 23), bu düşüncenin en yüksek eseri olarak "Hikmet" kavramını ortaya koyar. Hikmet toplumlardaki kolektif tefekkürün zaman içinde gelişmesi ve bir felsefe ve dünya görüşü oluşturmasıdır. Ülken'in (2023: 46) ifadelerine göre, Türkler birçok farklı toplumdaki bilinç durumu ile temas etmiş ve bunun sonucunda kendi hikmetlerini oluşturmuşlardır. Türklerin kendilerine ait oluşturdukları hikmet ise mitsel yaratımlarında açıkça karşımıza çıkmaktadır.

Kolektif tefekkürün temellerini oluşturan kozmogoni anlayışı Türklerde "Gök Tanrı" ve "Asra yer" olarak ifade edilmektedir. Bu iki ilkeli sistem anlayışı Çulara (Chou) dayandırılır. Daha sonraki dönemde Göktürk metinlerinde aynı anlayış karşımıza çıkar: "Üstte mavi gök, altta yağız yer yaratıldığında, ikisinin arasında insanoğulları yaratılmış" (Tekin, 1988: 9). Bilge Kağan'ın bu sözleri, Türk kozmogonisini anlatmanın yanında Türklerin dünya görüşlerinin özünü de barındırır. (Özpınar ve Koçak, 2022: 1116). Kâinatın bütün tezahürlerinin bu birbirine zıt, fakat birbirini tamamlayan iki evrensel "nefes"ten oluştuğunu söyleyen Esin (2001: 19-20) Türklerin bu en eski kozmolojisini "gök" ve "Yer" in temsil ettiği iki ilkeye dayandığı için de dikotomi yani "iki ilkeli sistem" olarak adlandırır. Gök ile yer arasındaki bu ikili ilişkiyi "dikotomik universalizm" olarak isimlendiren Bayat (2022: 42) ise Türk düşüncesindeki gök ve yerin birbirini tamamlayan iki kozmik unsur olduğunu vurgular. Oluşturulan bu dikotominin kültürün yaşama olanağını artırma açısından önemli olduğunu da ekler.

Esasını monizmden alan bu ahenkçi ikiliğin Türklerin kolektif felsefesini oluşturduğunu söyleyen Ülken (2023: 30) Türklerin dünyayı açıklayış biçiminde, birbirinin zıddı olan fakat birbirini tamamlayan iki prensibin bulunduğu ifade eder. "Gök" ve "Yer" den türeyen aydınlık-karanlık, dişi- erkek gibi bütün ikilikler dikotomik yapıya işaret eder. "Gök" ve "Yer" arasındaki denge korundukça düzen içinde yaşayacak olan insanlar, bu dengenin bozulmasıyla yer ile göğün birbirine karışmasına şahit olurlar. Evrensel iki ilkenin bozulması ise kozmosu bitirip kaosu oluşturmaktadır. Söz edilen evrenselci dikotomide bulunan iki ilke birbiriyle daima bir ilişki

içindedir. Bu iki ilkeden biri olmadan diğersinin bir anlamı ve önemi olmadığı gibi, varlığı da olamamaktadır. Evrensel iki ilkenin oluşması için bazı şartların sağlanması gerekir. Şartlardan birincisi iki ilkenin bir özden çıkmış olmasıdır. İki ilke birbirine denk ve birbirinin tamamlayıcısı ve bütünleyicisidir. Bunlar birbirine zıt olmalıdır ve zıtlıklarına rağmen birbirleri ile uyumlu bir birliktelik oluşturmalıdırlar. İkisi birlikte hareket ederek yeni bir yaratım gerçekleştirmelidir. Son olarak kaostan kozmosa geçiş tamamlanmış olacaktır. Böylece dikotomi tüm evreni kapsayan bir düzen kurarak yaratımını tamamlar (Özpınar, 2023: 76). Bu durum Türklerin en eski yaratımlarından olan mitsel anlatılarda da açıkça görülmektedir. Mitlerde karşımıza çıkan bu ikili yapı ilk başta zıtlığı ile gözümüze çarpsa da aslında dikkatlice incelendiğinde bunların bir özden çıkıp birbirini tamamladıkları ve uyumlu bir birlik oluşturarak yaratım gerçekleştirdikleri görülür. Bahsedilen bu durum makalemizin konusu olan “Ergenekon Destanı”nda da kendini göstermektedir.

Ergenekon Destanı Göktürklerle ait Türk destanıdır. Bu destan uzun süre Türkler arasında sözlü olarak yaşamıştır. Sonradan yazıya geçirilmiş olan bu destan yazılı kaynaklarda mevcuttur. Ancak Oğuz (2004) Ergenekon Destanı'nın sadece özet şeklinde bulunduğunu, asıl metnin elimizde olmadığını söyler. Moğollar, zamanla kendi meşruiyetlerini sağlamak ve hüküm sürdükleri bölgedeki Türk nüfusunu kontrol altında tutabilmek için Çin kaynaklarında ve Türkler arasında bulunan Ergenekon efsanelerini Moğol kültürüne uygun hale getirerek kendilerine uyarlamışlardır (Yağcı, 2015: 96)

Ergenekon Destanı'nın en önemli kaynağı olan Reşideddin'in “Cami ül-Tevarih”⁷ adlı eseri de anlatının Moğollaştırmış halidir (Ögel, 2010: 60). Bahaeddin Ögel'in Türk Mitolojisi adlı eserinde, “Türklerin Kurttan türeyişi ile ilgili efsaneler” ve “Ergenekon” başlıkları altında bu destan incelenmiştir.⁸ Zeki Velidi Togan ise Umumi Türk Tarihine Giriş isimli eserinde “Destanlara göre ilk Türkler” başlığı altında bazı değerlendirmeler yapmıştır.⁹ Ayrıca bu destan üzerine çeşitli makaleler de kaleme alınmıştır.¹⁰ Bu çalışmalar Ergenekon Destanı'nı farklı yönleriyle incelese de destanı evrenselci dikotomi bağlamında ele alan bir inceleme bulunmamaktadır.

Ebulgazi Bahadır Han'ın Şecere-i Türki¹¹ isimli eserinden yola çıkarak destanın özetini vermek mümkündür. Türklerin yeniden doğuşunu anlatan

---

⁷ Eser 14. yy'da kaleme alınmıştır. Orijinal metnin bazı bölümleri Farsça, bazı bölümleri ise Moğolca olarak yazılmış ve daha sonra kısmen Arapça'ya da tercüme edilmiştir. Bu eser, modern anlamda ilk dünya tarihi sayılır (Şeşen, 1993: 132).

⁸ Bk. Ögel, 2010: 22, 67-80.

⁹ Bk. Togan, 2019: 28-33.

¹⁰ Konu hakkındaki makaleler için bk. Ulus, 2023; Şenocak, 2013; Alizade, 2016.

¹¹ 17. yy'da kaleme alınmış olan bu eser Şiban Özbek hanlarının tarihini anlatır. Ebulgazi, eserin baş kısımları için Reşidüddin'in Câmî'ü't-tevârîh'inden yararlanmıştır (Kafalı, 1994, 359-360).

Ergenekon Destanı İlhan'ın oğlu Kıyan ve yeğeni Nokuz'un etrafında oluşmuş bir destandır. Kıyan ile Nokuz aynı sene evlenir ve çıkan savaş sonucu eşleriyle beraber kaçarlar. Önceden ordu kurdukları yere gelerek burada hayvanları evcilleştirirler. Yerleştikleri bu yeri güvenli bulmazlar ve dağ arasında, kimsenin ulaşamayacağı, onlar için güvenli olan bir yere yerleşmeye karar verirler. Zorlu yollardan geçip uçsuz bucaksız bir ülkeye varırlar. Ergenekon adı verdikleri bu yer akarsuların, meyvelerin, çayırların, hayvanların bulunduğu bereketli topraklardır. Dört yüz sene burada yaşayarak çoğalan halk buraya sığınmaya başlar. Yıllar boyunca başka yer görmeyen bu halk müzakere ederek atalarından duydukları Ergenekon'un dışındaki güzel memleketlere gitmeyi kararlaştırır. Çıkışı bulunmayan bu yerden ayrılmak için bir demirci, gördüğü demir madenini eriterek yol yapmayı teklif eder. Halk dağın tepesine ve yanlarına odun ve kömür yığarak dağı ateşe verir. Demir dağ erir ve halkın çıkması için yol açılır. Liderleri Börtaçına önderliğinde öz yurtlarına dönen halk burayı atalarının ellerinden alıp düşmanla savaşır ve onların intikamını alır. Özgürlüklerine kavuştukları bugünü ve saati benimseyerek bu güne çok itibar ederler. Ergenekon'dan çıktıkları bugün, onlar için “Zindandan çıkıp ata yurduna geldikleri gün”dür. Kutsal kabul ettikleri bugünü her yıl kutlamalarla anarlar.¹²

Ergenekon Destanı'nda Evrenselci Dikotominin Görünümleri

Kıyan ve Nokuz

Destan, Sevinç Han'ın Moğol'u yağmaladıktan sonra memleketine dönmüşünü anlatmakla başlar. Yapılan bu savaş sonucu Kıyan hariç İlhan'ın oğulları ölür. İlhan'ın yeğeni Nokuz'da savaştan sağ kurtulur. Bu iki oğul destanda yeniden doğuşu başlatacak kişiler olacaktır ve bu bağlamda destanda bu iki oğul arasında dikotomik birlik kurulur. Şu cümlelerde bu ikilik açıkça görülür: “Kıyan o sene evlenmişti. İlhan'ın inisinin oğullarından biri olan Nokuz da henüz o sene evlenmişti. Bunların ikisi de aynı bölükten olan iki adama düşmüşlerdi” (Ebulgazi Bahadır Han, 2009: 35). Bu iki oğul akrabadır ve aynı ataya bağlanmaları bakımından bir özden geldikleri açıkça söylenebilir. Dikotominin ilk özelliği de destanda böylece görülür. Destanda “Bunların ikisi de aynı bölükten olan iki adama düşmüşlerdi” denilerek bu iki oğul arasındaki dikotomi tekrar vurgulanır. Aynı bölükten bahsedilmesi aynı özden gelmekle birlikte bir birlik içinde olduklarına da işaret etmektedir. Ayrıca onların aynı bölükteki iki adama esir olması bu iki oğulun önce birleştiğini sonra farklı adamlara verilerek ayrı düşüklerini yani zıtlıklar içinde birlik anlayışını göstermektedir. Bu durum da yeni bir dikotomik birlik yaratır.

Dişillik ve Erillik

Bir özden gelen bu iki oğul aynı zamanda evlenerek kendi dikotomik oluşumlarının içinde yeni bir dikotomik açılım başlatırlar. Çünkü dikotomi bir defa kurulmakla tamamlanmaz. Sürekli yeni açılımlar gerçekleştirir

---

¹² Tercümenin tamamı için bk. Ebulgazi Bahadır Han, 2009: 35-37; Ögel, 2010: 61-63.

(Özpinar ve Koçak, 2022: 1121). Bu nedenle aynı zamanda evlenmeleri tesadüf değildir. Aynı zamanda gerçekleşmesi zamanda birliği de sağlar. Evlilik ile kurulan bu yeni dikotomik bağ aynı zamanda dişil- eril birleşimini de bize gösterir. Bu birleşim ile zıtlık kuralına uyararak dikotomiye sağlarlar. Temelde iki zıt unsurdan oluşan bu evliliklerde dişil ve eril birleşerek bütünlük sağlarlar ve yeni bir yaratım başlar. Kıyan'ın ve Nokuz'un evlilikleri ile ikişer kişi birleşmiş ve dört sayısının elde edilmesi sağlanmıştır. Schimmel'e göre (1998: 98) dört sayısı maddi düzeni kurar. Böylece bu evliliklerle kurulan iki farklı dikotomik birlik ilerleyen süreçte bir düzen kuracağı haber verilmiş olur.

On Sayısı

Destanda muharebeden on gün sonra bir gece Kıyan ve Nokuz'un eşleriyle beraber kaçtıklarından söz edilir. On sayısı dikotomik açıdan önemlidir. Schimmel (1998: 199) on sayısını "tamlik ve mükemmellik" olarak nitelendirir. On sayısı iki beşin birleşmesiyle oluşur. Beş ise yine Schimmel 'göre (1998: 118-119) yaşam ve sevgi sayısı olarak tarif edilir ve bu sayı evlilik ile ilişkilendirilir. Beş sayısı aynı zamanda eril üç ve dişil ikinin bölünmez birleşimi olarak anlatılır. Böylece beraber hareket eden iki beşin (Nokuz ve eşi ile Kıyan ve eşinin) birleşimi aynı zamanda iki farklı dikotomik yaratımı anlatır.

Kaçış: Mekânsal Yer Değiştirme

Kıyan ve Nokuz eşleriyle beraber düşmandan kaçıp muharebeden önceden ordu kurdukları yere gelirler. Eskiye dönüş niteliğinde olan bu kaçış sonucu yeni bir doğuşla yaşamı tekrar başlatarak dikotomik bir açılım daha gerçekleştirirler. Kıyan ve Nokuz içinde buldukları kaostan kaçıp kozmosu kurmak için mekânsal boyutta yer değiştirmeyi de sağlamak zorundadırlar. Geldikleri bu yerde dört türlü mal (deve, at, öküz ve koyun) bulurlar. Bahsedilen bu hayvanlar evcilleşmiş kültür hayvanlarıdır.¹³ Bu hayvanların bulunması bize dört kişinin oluşturduğu dikotomik birlikten yeni bir yaratım gerçekleştiğini ve kültürel safhaya geçildiğini gösterir. Aynı zamanda hayvanların sayısının "dört" olarak belirtilmesi de yine bir dikotomik birlik kurulduğuna işaret eder. Destan şu ifadelerle devam eder: "Hasbihal edip: - Burada kalsak, bir gün olur düşmanlarımız bizi bulur. Bir kabileye gitsek etrafımız hep düşman kabilesi" (Ebulgazi Bahadır Han, 2009: 36). Böylece yerleştikleri bu yeni mekânın güvenli olmadığına karar verirler ve tekrar birlik oluşturarak bildikleri ve kendilerine ait olan mekândan ayrılarak yeri bir yere giderler. Yer değiştirme bir mücadeledir ve yeni yaratım için de mücadele gerekir. Böylece bu durum değişikliği yeniden yaratımın da temsilcisidir.

---

¹³ Eliade (2000: 51) hayvanların evcilleştirilmesinin mezolitik çağda başladığını yaygınlaşmasının ise ancak neolitik çağın başına doğru gerçekleştiğini söyler.

Anne Karnına Dönüş: Güvenli Mekân Arayışı

Eserdeki yer değiştirme ve güvenli bir mekân arama durumu şu cümlelerle ifade edilir: “En iyisi dağlar arasında hiç kimsenin daha yolu düşmemiş bir yere gidip oturalım. Dediler ve sürülerini alıp dağlara doğru yürüdüler. Yabani koyunların yürüdüğü bir yoldan tırmanarak yüksek bir dağın boğazına vardılar. Oradan tepeye çıkıp diğer yanına indiler” (Ebulgazi Bahadır Han, 2009: 36). Bu ifadelerde incelenmesi gereken ilk husus dağdır. Sembolik olarak dağ, kozmik modelin eksenidir (Ögel, 2010: 227). Burada gök ve yer birleşerek “axis mundi”yi¹⁴ oluşturur (Eliade, 1994: 26) ve yer-gök dikotomisinden yeni bir doğum yaratılır. Bu açıdan dağlar, eski Türklerin kutsal merkez anlayışını şekillendirmekte ve devletin merkezi olarak işlev görmektedir. (Bayat, 2021: 219). Nokuz ve Kıyan aileleriyle birlikte gelip devlet kurdukları yer için merkezi dağ olarak seçmişler, devleti bir kutsiyet üzerine inşa etmişlerdir. Dağ, aynı zamanda öteki âleme açılan kapı görevindedir (Bayat, 2021: 219). Kutsal âlem ile dünyayı birleştirerek bir dikotomi yaratır ve kutsallığını yeniler. Ögel (2010: 227) dağın bazı soyların atası/ anası olduğunu belirtir. Geçmişini ve atalarını kaybeden Nokuz ve Kıyan’a atalık yapacak, onlara sahip çıkacak olan da dağ olmuştur. Yeni kurulacak devletin ve dolayısıyla yeni yaratımın dağda başlayacak olması da önemlidir. Eliade’nin (2022: 405) ifadesine göre dağlar, olağanüstü bir yaratılış mekanıdır, çünkü tüm gerçekliğin ve dolayısıyla enerji ve yaşamın kaynağı burada bulunmaktadır. Tanrı dünyayı göbeğinden yani dağlardan başlayarak yaratmaya başlamış ve yaratılış buradan başka yerlere yayılmıştır. Nokuz ve Kıyan, evrenin tamamının doğduğu “Merkez”e adım atarak, zamanı ve yaratılışı aşmış ve evrenin doğumundan önceki zamansız ve mekânsız anı deneyimlemiştir (Eliade, 2022: 405). Böylece Nokuz ve Kıyan, dağın arasında kurdukları bu yeni yaşam alanı ile “in illo tempore”ye dönerek yaratılışı döngüsel açıdan tekrarlamış ve dikotomiyi kurmuşlardır.

Dağ aynı zamanda koruyuculuk özelliği de gösterir. Savaştan kaçan Kıyan ve Nokuz aileleriyle bu dağda oldukları müddetçe güvendedirler. Bu açıdan dağ anne rahmine benzetilebilir. Kıyan ve Nokuz’un gelecek nesilleri de dört yüz sene bu koruyucu mekânda kalacaklar, dağdan çıkışları ile de tıpkı anne rahminden çıkan bir bebek gibi doğumlarını yaratacaklardır. Şenocak (2013: 2531-2532) Türk halkının kendi vatanından sürülerek evsiz ve yurtsuz bırakılması sonucunda, kolektif bilincin rehberliğinde ilerleyerek kendisini evrenin annesinin güvenli kucaklamasına teslim ettiği anlatır. Doğaya sığınmışın temel nedeni de Türk soyunu devam ettirmektir. Erginlenmeyi bekleyen halk yeniden doğuşlarına kadar burada güvendedir. Bu yolculuk aslında atalarını kaybetmiş bir halkın kimlik arayışı niteliği de taşır. Köklerini yitirmiş toplum doğaya teslim olarak neslini devam ettirir ve en sonunda da atalarını hatırlayarak erginlenmelerini tamamlarlar.

---

¹⁴ *Axis mundi*, “merkez mekân” anlamına gelir. Dağlar da kozmolojideki en önemli merkez mekânlardandır.

Destanda Ergenekon'a tırmanıldığından bahsedilir. Bu tırmanış Şenocak'ın (2013: 2532) ifadesiyle "bilincin merkezine yapılan yolculuğun sembolik bir ifadesidir". Türk halkı burada yeniden doğuşlarını tamamlayacaklar ve bilinç durumuna burada kazanacaklardır. Bilinçsizlik ve bilinç arasında kurulan dikotomi yeni halkı yaratacaktır. Bu yürüyüş sonucu yüksek bir dağın boğazına varmaları da bir durum değişikliğini ifade eder. Dar boğaza gelene kadar kaosta olan halk burayı aşınca artık kozmos yaratılır. Halk çevreyi inceler ve geldikleri yoldan başka yol olmadığını görürler. Artık Kıyan ve Nokuz için bu yolculukta geri dönüş yoktur. Destanın devamında geldikleri yol tarif edilir: O yol da öyle bir yol ki, bir deve ve bir keçi bin güçlkle yürüyebiliyordu. Eğer biraz ayağı sürçse düşer parça parça olurdu" (Ebulgazi Bahadır Han, 2009: 36). Eliade'nin (1994: 31) ifade ettiğine göre merkeze giden yol zorlu bir yoldur. Bu yolda yapılan tehlikeli yolculuklar kişinin kendi benliğine, varlığının "merkezi"ne giden yolu aramasıdır. Bu yol aslında dindışı olandan kutsal olana, geçici ve yanıtıcı olandan gerçeklik ve ebediyete, ölümden yaşama, insandan Tanrıya geçiş ayinidir. Merkeze ulaşmak ise kutsallaşmak, erginleşmektir. Bu yolculukta oluşan profane- kutsal, geçici- ebedi, ölüm-yaşam dikotomileri birleşip bütünleşerek yolculuğun tamamlanmasını ve yeniden doğuşu sağlayacaktır. Bu yolun zorluğunu anlatırken devenin ve keçinin örnek verilmesi de tesadüf değildir. İkisi de zor yollara dayanıklı hayvanlardır buna rağmen onlar bile bu yolda zor yürürler. Aynı zamanda ikisi de inatçılığı ile tanınırlar. Böylece deve ve keçi dikotomik birlik oluştururlar.

Yeniden Doğuş: Bahar

Destan yolculuk sonucu vardıkları yeri şu şekilde tanımlar: "Vardıkları yer geniş ve uçsuz bucaksız bir ülke idi. İçinde akarsular, kaynaklar, türlü otlar, çayırlar, meyveler ve türlü türlü av hayvanları vardı. Bunu görünce Tanrıya şükür ettiler" (Ebulgazi Bahadır Han, 2009: 36). Savaştan gelen Kıyan ve Nokuz mekân değiştirerek doğanın canlı ve bereketli olduğu bir yere gelmişlerdir. Bu durum kıştan bahara geçiş gibi yorumlanabilir. Kışın ölen tabiat bahar gelince tıpkı metinde tasvir edildiği gibi yeşil ve canlı bir duruma dönüşür. Kaos durumundaki Nokuz ve Kıyan için kozmos sağlanmış baharın doğuşu gibi yeni bir doğuş yaratmışlardır. Nitekim giriş bölümünde bahsedilen baharın döngüsel zamanda yeniden yaratımı simgelediği burada tekrar hatırlanabilir.

Nokuz ve Kıyan'ın ulaştıkları dağlar arasında olan bu mekân tasvir edilen özellikleriyle bereketli, yaşam dolu ve kutsal bir nitelik taşır. Eliade (2022: 397) bu açıdan mekânın kutsanması ile ilgili bazı görüşler öne sürer. Ona göre mekân hiçbir zaman insan tarafından seçilmez, sadece insan tarafından keşfedilir; yani kutsal mekân, insana kendisini bir şekilde gösterir. Destanda da bu durum kendini gösterir. Mekân kahramanlar tarafından seçilmemiş, mucizevi bir şekilde karşılına çıkmıştır. Destan şu cümlelerle devam eder: "Kışın mallarının etini yer, derilerini giyerler, yazın da sütünü içerlerdi" (Ebulgazi Bahadır Han, 2009: 36). Kış ve yaz birbirine zıt olsalar da uyumlu bir bütünlük oluşturup bir yıllık döngüyü kapsarlar.

Kışın et yemeleri ve hayvanların derilerini giymeleri bu mevsimde doğanın öldüğünü ve insanların da hayatta kalmak için et yemeleri gerektiğini gösterir. Ölü doğada insanlar da güçsüzleşir ve et tüketmek insana güç sağlar. Bunun için de yine öldürmeleri gerekir. Yazın ise hayvanların sütlerini içerler. Artık doğa canlanır ve yeniden yaşam başlar. Hayvanlar doğada gezinip bolca süt üretebilirler. Aynı zamanda süt yeni doğan bebeklerin de ilk besinidir. Bu açıdan yazın süt içmeleri bir doğumu ve canlanışı bize gösterir.

Destanda yerleştikleri bu bölgeye “Ergenekon”¹⁵ adını verdiklerini söyler ve Ergenekon kelimesinin manası “bir dağın zirvesi”dir der. Aynı zamanda destan “Orası da dağın en yüksek yeri idi” (Ebulgazi Bahadır Han, 2009: 36) ifadesini kullanarak yerleşilen bölge ile oraya verdikleri adın uyumlu olduğunu gösterir. Dağın zirveleri her zaman Tanrı ile ilişkilendirilmiştir. Bu nedenle belirtilen bölgenin dağın en yüksek yeri olması ona kutsallık katar. Aynı zamanda zirve göğe uzanması açısından dikey eksen ile ilişkilendirilebilir. Guenon’a (2023) göre dikey eksen göğün etkinliğini temsil ederken yatay eksen de suyun yüzeyini temsil eder (42). Nitekim yerleştikleri bu yerde suyun olduğu da destanda belirtilir. Dikey ve yatay bağlamında kurulabilecek dikotomi aynı zamanda dağ zirvesi ve yeryüzü/su arasında da kurulabilir. Dikey ve yatay eksen birleşerek insanların yaşam alanını oluşturmuştur. Guenon (2023) aynı zamanda yatay eksenini pasif ilke ile yani dişilikle özdeşleştirirken dikey eksenini aktif ilkeyle yani erillikle düşünür (39). Destana baktığımızda da bir dağın kemeri anlamına gelecek “ergene” yatay eksenini ve dolayısıyla dişilliği temsil ederken dik anlamına gelecek “kon” kelimesi de dikeyliği ve erilliği temsil eder. Açıkça görülen eril – dişil ve dik- yatay dikotomisi sonucu Guenon’un bakış açısıyla bir haç¹⁶ çizilir ve merkezde Ergenekon yer alır. Bayat (2021) da dağların birer kazık olduğunu ve dünyayı bir arada tutmakla görevli olduklarını belirtir. Böylece dünya dağı kozmosun eksenini halini alır. Kozmik enerji, dağda bir araya gelmiştir yani dağ, bu enerjinin yerleşme, yayılma ve paylaşırma noktasıdır. (230). Dağın verdiği bu yaratıcı güçten de erginlenmiş bir halk oluşacaktır.

Bir Özden Çoğalan Halk

Destan Kıyan ve Nokuz’un oğullarını anlatarak devam eder: “Burada Kıyan ve Nokuz’un oğulları çoğaldı. Kıyan’ın oğulları ötekininkinden fazla oldu. Kıyan’ın oğullarına Kıyat, Nokuz’un oğullarının bir kısmına Nokuzlar, bir kısmına da Dorlukin dediler” (Ebulgazi Bahadır Han, 2009: 36). Bu ifadelerden Kıyan’ın soyunun bir olarak devam ettiğini ama Nokuz’un

---

¹⁵ Farklı kaynaklar da “Ergenekon” kelimesinin anlamını açıklamışlardır. Ögel (2010: 62) “Ergene” kelimesinin sarp, yalçın, “kon” kelimesinin ise “dağ beli veya geçit” anlamına geldiğini söyler. Yıldırım (1997: 88) ise sıkışıp kalmış bir halkın kurtulmasını, ergin olmasını ifade edecek bir kelime olması gerektiğini düşünerek bu kelimenin Ergenekon değil “Ergin Kün” olduğunu belirtir.

¹⁶ Haç konusunda daha ayrıntılı bilgi için bk. Guenon, 2023.

soyunun ikiye ayrıldığını görüyoruz. Bu ayrılışla Nokuz'un soyu açısından yeni bir dikotomi kurulmuş, içerdiği ikilik sayesinde yeni bir yaratım oluşturulmuştur. Ayrıca Kıyan birliği Nokuz ise ikiliği temsil ederek kendi aralarında bir ve ikinin birliği ile oluşan bir dikotomik birlik daha oluştururlar. Schimmel'in ifadesine göre (1998) bir sayısı erilliği temsil ederken (51) iki sayısı dişliliği temsil etmektedir. Böylece eril ve dişil dikotomisi yeni ırkın doğuşunu sağlayarak yaratımı gerçekleştirmişlerdir. Destanda "Kıyan" isminin manası "dağdan şiddetle inen sel" olarak belirtilmiştir (Ebulgazi Bahadır Han, 2009: 36). Dağdan inen bu sel dikliği çağrıştırdığı için erilliği temsil etmektedir. İsmi anlamıyla da Kıyan'ın erilliği pekiştirilir.

Bu iki kişinin nesilleri uzun süre Ergenekon'da kalırlar ve yıllar geçtikçe çoğalırlar. Dört yüz sene geçince Ergenekon'a sığmamaya başlarlar. Dikotomik açıdan dört yüz ve buna bağlı olarak dört sayısı da önemli bir yer teşkil eder. Dört sayısı maddi düzenin sayısıdır (Schimmel, 1998: 98). Destanda belirtilen bu sayı mekânsal yaratımın tamamlandığını, maddi düzenin kurulduğunu gösterir. Halk artık yeniden doğum için hazır hale gelmiştir.

Anne Karnından Çıkış: Yeniden Doğuş

Ergenekon'a sığmayan halk bir çözüm aramaya başlar ve aralarında şu konuşma geçer: "Babalarımızdan işitirdik ki, Ergenekon'un dışarısında geniş ve güzel bir memleket varmış, atalarımız orada otururlarmış. Tatar baş olup başka kabileler bizim okumuzu kırıp yurdumuzu almışlar. Artık Tanrı'ya şükür, düşmandan korkarak dağda kapanıp kalacak halde değiliz" (Ebulgazi Bahadır Han, 2009: 36). Bu ifadeler artık halkın erginleşmesini tamamladığını ve düşmanla denk konuma geldiğini gösterir niteliktedir. Sayıca denklik kurulmuştur fakat düşman dışarıda Türk halkı içeridedir ve aralarında mücadele vardır. Bu da düşmanla aralarında bir zıtlığın oluşmasını sağlar. Bu zıtlık ve denklik ise yeni bir dikotomik oluşum kurar.

Yerleştikleri yere sığmayan halk dağdan çıkmaya karar verir ama sıkışıp kaldıkları bu dağdan nasıl çıkacaklarını bilemezler. Bir demirci çözüm önerisi sunar: "Ben bir yer gördüm, orada demir madeni var. Zannedersen bir kattır. Eğer onu eritirsek yol buluruz" (Ebulgazi Bahadır Han, 2009: 37) der. Burada karşımıza çıkan demirci mitolojilerde önemli bir yer taşımaktadır. Cengiz (2021) göksel Tanrılar'ın birçoğunun yardımcılarının mitolojik demirciler olduğunu belirtir (893). Bu açıdan demirci ile ilahi güç arasında bağlantı kurulabilir. Ayrıca Eliade (2020), Yakut Türklerine göre demirci ve şamanın kutsal ve özdeş sayıldığını belirtir (87). Bu da demirciye kutsiyet kazandırır. Demirci ateşin efendisidir (85); ateşi keşfeden, insanlara tarım yapmayı, hayvanları evcilleştirmeyi öğreten ilk kişi demircidir (100). Bunun yanında mitsel demirci toprak kültürü için gerekli olan aletleri getiren kişi olduğu için "Uygarlaştırıcı Kahraman" olarak nitelendirilir. Bu özelliği ile tanrısal yaratıma katılan biridir (97). Demircinin getirdiği "uygarlık" yalnızca dünyanın düzenlenmesine indirgenemez

aslında yeni bir kozmoloji yaratır (103). Dört yüz yıl Ergenekon'da yaşayan halkın yeniden doğumunu sağlayan kişi de demircidir ve bu yönüyle yeniden doğumun tanrısal temsilcisi niteliğindedir. Eliade' ye göre göksel Demirci, yüce Tanrı'nın oğlu, habercisi veya işbirlikçisi olarak kabul edilir. O, Tanrı'nın işlerini tamamlar ve genellikle onun adına çalışır (103). Demircinin erginlenmedeki rolü de buradan gelir (103). Ergenekon'daki halkın erginlenmesine yardımcı olup tanrısal güçle halkın doğumunu gerçekleştiren demirci Eliade'nin bahsettiği göksel demirci ile tamamen bir uyum içindedir. Demircinin yanında demir de mitolojide yer alan önemli bir simgedir. Türk Mitolojisine göre, demir ve bakır dağlar, yeryüzünün temel direkleri olarak kabul edilir (Bayat, 2021: 60). Ayrıca Ögel de Türklerde demirin kutsal olduğunu belirtir (Ögel, 2010: 67). Bu açıdan demir dağ, yerleştikleri bu mekânın kutsiyetini tekrarlar niteliktedir.

Demircinin tavsiyesi üzerine dağı eritmeye karar veren halk odun ve kömür getirerek bir sıra odun, bir sıra kömür olmak üzere dağın böğründeki çukura istif ederler. Burada kullanılan demir ve kömür destanın yaratımı ve içerdiği semboller bakımından önemlidir. Odun ifadesi ile aslında ağaç anlatılır ve ağaçlar da dünyanın eksenini olan axis mundi'yi temsil eder. Ağaçlar gök ile yer arasındaki bağlantıyı kuran kutsal simgelerdir. Yeryüzünü temsil eden ağacın aksine kömür yer altını temsil eder. Yeraltı ve yerüstü ile dikotomik bir birlik oluşturularak merkez dağ çevrelenir. Böylece kutsal merkez olan dağ doğum için hazırlanır. Destanda bahsedilen dağın böğründeki çukur da dişil bir unsurdur ve doğumu temsil eder. Doğum bu çatlaktan¹⁷ başlar. Bir sıra odun ve bir sıra kömür ile yaratılan kurgu kutsal yaratımın gerçekleşmesi için yapılan hazırlıktır. Böylece kutsal ve korunaklı mekân olan dağda erginlenip güçlenen millet yeniden doğum için hazır hale gelir.

Dağdan çıkmak isteyen halk “deriden yetmiş körük yapıp yetmiş yere kurdular; ateşleyip hepsini birden körüklediler” (Ebulgazi Bahadır Han, 2009: 37). Yetmiş sayısı simgesel olarak bolluğu çağırıştır (Schimmel, 1998: 283). Bu açıdan sayı, kurdukları sistemin fazlalığını gösterir. Yedi sayısı ise bilgeliği, ahlaksal ve ruhsal mükemmelliği simgeler (Schimmel, 1998: 140-142). Kültürel açıdan gelişmiş olduğunu gördüğümüz halkın ilmi de yüksektir. Demir dağı eritmek için kurdukları sistem bunu kanıtlar niteliktedir. Ayrıca erginlenen halk ahlaksal ve ruhsal açıdan tamamlanmıştır. Böylece artık doğuma hazırdır.

Destandaki bir diğer önemli simge de ateştir. Ateş Türklerce kutsal kabul edilmiş ve Tanrı ile ilişkilendirilmiştir. Eliade (2022) ateşin dünyayı değiştirecek büyüsel, dinsel bir gücün dışavurumu olduğunu söyler. Ona göre ateş bu dünyaya ait değildir (85). Ateş ilk olarak temizleme özelliğinden bahsedilebilir. Türkler ateşe hürmet gösterir, hastalıkların sağaltılmasında kullanırlar, kötü ruhları ateşle uzaklaştırırlar. Ona sığınanları koruyan ateş aynı zamanda toplumu da kötülüklerden korur. Ergenekon'dan çıkacak

¹⁷ Çatlaklar mağaralar gibi anne karnını temsil eder ve doğumu çağırıştır.

toplum da simgesel olarak ateşle temizlenir ve yeniden doğum için hazır hale gelir, imgesel arınmayı gerçekleştirir. Aynı zamanda ateş bu doğum sürecinde toplumu da koruyan bir yapıya sahiptir. Ateşin bir diğer önemli özelliği kurbanları tanrısal kata ulaştırmak, Tanrıyı yeryüzünden haberdar etmek ve onun yardımını istemektir. Ateş ile ilgili Türk mitlerinde Ülgen ateşi yaratıp insanlara vermiştir. Bu özellikleriyle Tanrı'nın bir parçası sayılan ateşin ulvi bir gücü bulunmaktadır. Bayat'ın (2021) ifadelerine göre kozmik modelde merkez rolünü üstlenen ateş insanı, yukarı âlem ruhlarını ve yeri birleştirir (125). Böylece yeni bir dikotomik birlik kuran ateş yatay bağlamda ele alınarak kozmik merkeze dikey şekilde bağlanır (125). Yatay ve dikey dikotomisi tekrar kurularak Tanrı ile bağlantı sağlanır ve ateş sayesinde bu kutlu doğum Tanrıya bildirilerek yardımı talep edilir. Nitekim beklenen yardım da gelir. Tanrı'nın kudretiyle demir erir ve doğum başlar. Ateşin son özelliği olarak da aydınlatma özelliğinden bahsedilebilir. Karanlıkta olan, dağdan çıkmak için çözüm bulamayan ve buraya sıkışan halkı ateş aydınlatmış ve onlara çıkış yolunu açmıştır.

Destanda "... yüküyle bir deve geçecek kadar bir yol açıldı" (Ebulgazi Bahadır Han, 2009: 37) ibaresinin yer alması da önemlidir. Bir kültür hayvanı olan devenin örnek olarak gösterilmesi halkın kültürünün geliştiğini kanıtlar niteliktedir. Çizilen sahnede devenin yüküyle beraber yoldan geçmesi de halkın Ergenekon'dan çıkarken bu kültürü de beraberlerinde taşıyacaklarını bize söyler.

Türkler destanda ateşe hükmederek doğayı dönüştürür ve doğanın canlanmasını da sağlar (Gökçe, 2023: 81). Bu durum da yine baharı çağrıştırır ve böylece yeni bir dikotomi daha kurulur. Bu günü ve saati belleyen halk her yıl bu günü anar ve yeniden yaratır. Günümüze kadar gelen bahar kutlaması olan Nevruz kutlamaları da kökenini buradan alır. Halkın bellediği bu zaman, kutlu zamandır. Doğum anı erginlenmenin tamamlanmasıyla olmuş, tıpkı anne karnından doğan bir çocuğun zamanını doldurması gibi halk da erginlenmek ve düşmana denk olmak için gerekli zamanı geçirmiş ve kutlu zamana ulaşmıştır.

Halk bugüne çok itibar eder ve bu gün için: "Zindandan çıkıp ata yurduna geldiğimiz gün derler" (Ebulgazi Bahadır Han, 2009: 37). Zindan da dağdaki çatlak ve mağara gibi anne rahmini temsil eder. Halk kendi aralarında yaşadıkları doğumu bu cümlelerle tanımlamıştır. Ergenekon'dan çıkarken önderlerinin Kıyan'ın neslinden gelen Börteçine olduğu destanda belirtilir. Bayat'a (2021) göre demircinin ve boyun hânının aynı kişiyi temsil ettiği görülmektedir. Ergenekon mitinde demirci ve şamanı tek kelime ile Börteçine olarak anılmaktadır. Ergenekon mitinde, demirci, şaman ve hükümdar üçlüsünün bir arada bulundurulması ideal toplum düşüncesinin kozmik hafızadaki yansımasıdır. (230).

Doğumunu tamamlayan halk Ergenekon'dan çıkarak düşmanlarına karşı savaş yaparlar ve dört yüz yıl önce onları bu dağa sığınmaya mecbur eden devletlerden intikamlarını alırlar. Güçlenen halk diğer devletler içinde

yerini alır, saygın bir konuma gelir ve anayurtlarına tekrar yerleşirler. Hakkı olanı alan halk erginlenmesini tamamlamıştır ve artık korunmaya ihtiyaç duymamaktadır. Birbirini tamamlayarak kozmogoniyi oluşturan kapalı mekân açık mekân dikotomisi içinde, kapalı mekândan açık mekâna geçerek özgürlüğe kavuşmuşlardır. Böylece kaos halinde olan halk kozmos durumuna geçerek göç ile yeni bir yaratım gerçekleştirir. Yeniden doğuşlarını sağlamak için onları koruyan kutsal merkez Ergenekon halka bilinç kazandırmış ve ata yurtlarına dönen halk kimlik arayışını tamamlayarak millet olma bilincini edinmiştir.

Sonuç

Türkler halkı evrenselci dikotomi olarak da adlandırılabilir evrensel iki ilkeli sistem düşüncesini benimsemiştir. Bu Türk hikmetinin en eski kozmolojik anlayışıdır. Dünyayı bu anlayışla yorumlamaları, düşüncelerinin ürünü olan edebi yaratımlarına da yansımıştır. Evrenselci dikotomi anlayışının en açık görüldüğü metinlerden biri de Ergenekon Destanıdır. Türklerin yeniden doğmasını sağlayan ve onlara baharı getiren bu destan, Nevruz Bayramının köken anlatısını oluşturmuş, yüzyıllarca Türk halkı tarafından baharın gelmesi ve döngüsel zamanda yeni yaratımın başlaması Ergenekon'dan çıkış günü olarak kutlanmıştır. Bugün Türklerce çok önemsenmiş, takvimin de ilk günü olarak kabul edilmiştir. Ergenekon Destanı aynı zamanda içinde birçok yaratım taşıması bağlamında kozmogoni miti niteliğini de barındırır.

Destanda kullanılan sembollerin çözümlenmesiyle yeniden yaratım süreçleri ve dolayısıyla dikotomik açılımlar görülür. Türklerin evrensel iki ilke anlayışını açıkça yansıtır nitelikte olan bu destan; zaman, mekân ve kişiler bağlamında birçok dikotomi yaratarak katmanlarını oluşturur. Evrenselci dikotomi düşüncesinin oluşturduğu yapı sayesinde destandaki yaratımlar gerçekleşir. Türkler sığınacak bir yer bulur ve sonunda erginlenerek yani tamamlanarak ve güçlenerek buradan çıkarlar. Bu yeniden doğuş, bütün zıtlıkların birleşip uyumlu hale gelmesi ve yeni yaratımların sağlanması ile kısaca dikotomi ile sağlanmıştır. Türklerin diğer arkaik metinlerinin evrenselci dikotomi açısından incelenmesi de Türk düşünce sisteminin daha kolay anlaşılmasını sağlayarak alandaki önemli bir boşluğun doldurulmasına yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Alizade, R. (2016). Moğol-Türkmen siyasi karşıtlığı bağlamında Oğuznameler ve Ergenekon destanı. *Aydın Türklük Bilgisi*, 2(2), 13-31.
- Bayat, F. (2008). Sosyo- kültürel ve sosyo-ekonomik bağlamda yeni gün (Nevruz): olgudan mitolojik kurguya. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 139-148.
- Bayat, F. (2017). *Mitolojiye giriş*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bayat, F. (2021). *Türk mitolojik sistemi 2*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bayat, F. (2022). *Türk mitolojik Sistemi 1*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- Beydili, C. (2004). *Türk mitolojisi ansiklopedik sözlük*. (çev.: E. Ercan), Ankara: Yurt Kitap-Yayın.
- Bourgoing, J. (2008). *Takvim zamanın efendisi midir?*. (çev.: O. Türkay), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cengiz, D. (2021). Nevruz'un mitolojik ve tarihi kaynakları, Türkiye ve Azerbaycan'da melopoetik hususiyetleri. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 885-910.
- Çay, A. (1985). *Türk ergenekon bayramı nevrüz*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Ebulgazi Bahadır Han. (2009). *Türk'ün soy ağacı Türk şeceresi (Secere-i Türk)*. (çev.: Doktor Rıza Nur), (Sadeleştiren: Y. Yigit), İstanbul: İlgı Yayınevi.
- Eliade, M. (1994). *Ebedi dönüş mitosu*. (çev.: Ü. Altuğ), Ankara: İmge Kitabevi.
- Eliade, M. (2000). *Dinsel inançlar ve düşünceler tarihi*. (çev.: A. Berktaş), İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Eliade, M. (2020). *Demirciler ve simyacılar*. (çev.: M. E. Özcan), Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Eliade, M. (2022). *Dinler tarihine giriş*. (çev.: L. Arslan Özcan), İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Erginer, G. (1969-1970). *Uşak takvimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve tarih-Coğrafya Fakültesi Etnoloji Kürsüsü Yayınlanmamış Lisans Tezi.
- Esin, E. (2001). *Türk kozmolojisine giriş*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Guenon, R. (2023). *Yatay ve dikey boyutların sembolizmi*. (çev.: L. F. Topaçoğlu), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Gündüz, Ş. (2007). Nevruz. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 33, 60-61, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Hamarat, Z. (2012). Cemre düşmesiyle ilgili inanç ve uygulamalar. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (3), 165-200.
- İnan, A. (2020). *Eski Türk dini tarihi*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- James, E. O. (1960), *The ancient goods*, London: G. P. Putnam's Sons.
- Kafalı, M. (1994). Câmîu't-Tevârîh. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, 358-360, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kapağan, E. (2019). Gelenekten geleceğe "Nevruz". *Karabük Türkoloji Dergisi*, 1 (1), 46-60.
- Kartarı, A. (2019). Kültürlerarası iletişim nedir? *Kültürlerarası İletişim*, (ed.: A. Kartarı), 2-25, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, 3-20.
- Oğuz, Ö. (2004). Destan tanımı ve eski Türk destanları. *Millî Folklor*, 16 (62), 5-7.
- Ögel, B. (2010). *Türk mitolojisi*, C. 1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özpınar, B. - Koçak, A. (2022). Evrenselci dikotomi bağlamında Arı Haan destanı. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 15 (40), 1113-1128.
- Özpınar, B. (2023). *Güney Sibiryaya Türk destanlarında mekân ve zaman sembolizmi*, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Polat, Z. (2017). *Zamanın gösterim biçimi olarak takvim*. İstanbul: Halic Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Roux, J. P. (1994). *Türklerin ve Moğolların eski dini*. (çev.: A. Kazancıgil). İstanbul: İşaret Yayınları.
- Schimmel, A. (1998). *Sayıların gizemi*. (çev.: M. Küpüşoğlu), İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Şenocak, E. (2013). Göç ve Ergenekon destanlarında mitostan ütoppyaya yolculuk. *Turkish Studies*. 8 (1), 2525-2537.
- Şeşen, R. (1993). Ebülğazi Bahadır Han. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 7, 132-134, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Tekin, T. (1988). *Orhon yazıtları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Togan, A. Z. V. (2019). *Umumi Türk tarihine giriş*. C. 1, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları
- Topakkaya, A. (2013). *Felsefe, din ve kültür'de zaman*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Turan, O. (2019). *Oniki hayvanlı Türk takvimi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Ulus, G. (2023). Ergenekon destanı'ndan toplumsal bilinçdışına yansıyan anne, ateş ve hayvan imgeleri. *Millî Folklor* 137, 74-85.
- Ülken, H. Z. (2023). *Türk tefekkürü tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yağcı, M. (2015). *Türk kültüründe demir ve demircilik (VI-XII. yüzyıllar)*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yıldırım, D. (1997). Ergene kon= Ergin kün mü?. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 45, 61-149.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/?q=zaman&aranan=> (Erişim: 06.06.2023)

URL-2: Kaya, D. Nevruz geleneği ve Kırgızlarda Nevruz.

https://dogankaya.com/fotograf/kirgizlarda_nevruz.pdf (Erişim: 09.06.2023)

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir./Article does not require an Ethics Committee Approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.

Yazarın Notu/Author's Note: "Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında devam etmekte olan "Anadolu Halk Takvimi Anlatıları Üzerine Bir İnceleme" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir. / It was produced from the master's thesis titled "A Study on Anatolian Folk Calendar Narratives", which is ongoing at Yıldız Technical University, Social Sciences Institute, Department of Turkish Language and Literature.

Katkı Oranı Beyanı / Author Contributions: Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir./Authors' contribution rates to the study are equal.